עין משפט נר מצוה

רנד א מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות הלכה ו טוש"ע י"ד סימן ע סעיף ו:

* * *

תורה אור השלם

1. וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת הַמָּאוֹר הַגָּדֹל לְמֶמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת הַמָּאוֹר הַקָּטֹן לְמֶמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים: בראשית א טז
2. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלָּיְלָה וְהָיוּ לְאֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים: בראשית א יד
3. וְהָיָה אִם כִּלָּה לֶאֱכֹל אֶת עֵשֶׂב הָאָרֶץ וָאֹמַר אֲדֹנָי אֱלֹהִים סְלַח נָא מִי יָקוּם יַעֲקֹב כִּי קָטֹן הוּא: עמוס ז ב
4. וְדָוִד הוּא הַקָּטָן וּשְׁלֹשָׁה הַגְּדֹלִים הָלְכוּ אַחֲרֵי שָׁאוּל: שמואל א יז יד
5. וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיְיָ עַל עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ: במדבר כח טו
6. וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֹשֶׂה פְּרִי אֲשֶׁר זַרְעוֹ בוֹ לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב: בראשית א יב
7. וְכֹל שִׂיחַ הַשָּׂדֶה טֶרֶם יִהְיֶה בָאָרֶץ וְכָל עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טֶרֶם יִצְמָח כִּי לֹא הִמְטִיר יְיָ אֱלֹהִים עַל הָאָרֶץ וְאָדָם אַיִן לַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה: בראשית ב ה
8. אַךְ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה הַשְּׁסוּעָה אֶת הַגָּמָל וְאֶת הָאַרְנֶבֶת וְאֶת הַשָּׁפָן כִּי מַעֲלֵה גֵרָה הֵמָּה וּפַרְסָה לֹא הִפְרִיסוּ טְמֵאִים הֵם לָכֶם: דברים יד ז
9. מִן הַשִּׁיחוֹר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מִצְרַיִם וְעַד גְּבוּל עֶקְרוֹן צָפוֹנָה לַכְּנַעֲנִי תֵּחָשֵׁב חֲמֵשֶׁת סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים הָעַזָּתִי וְהָאַשְׁדּוֹדִי הָאֶשְׁקְלוֹנִי הַגִּתִּי וְהָעֶקְרוֹנִי וְהָעַוִּים: יהושע יג ג
10. וְהָעַוִּים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצֵרִים עַד עַזָּה כַּפְתֹּרִים הַיֹּצְאִים מִכַּפְתּוֹר הִשְׁמִידֻם וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם: דברים ב כג
11. וְעַתָּה הִשָּׁבְעָה לִּי בֵאלֹהִים הֵנָּה אִם תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי כַּחֶסֶד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמְּךָ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעִם הָאָרֶץ אֲשֶׁר גַּרְתָּה בָּהּ: בראשית כא כג
12. כִּי חֶשְׁבּוֹן עִיר סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הִוא וְהוּא נִלְחַם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרִאשׁוֹן וַיִּקַּח אֶת כָּל אַרְצוֹ מִיָּדוֹ עַד אַרְנֹן: במדבר כא כו
13. וַיֹּאמֶר יְיָ אֵלַי אַל תָּצַר אֶת מוֹאָב וְאַל תִּתְגָּר בָּם מִלְחָמָה כִּי לֹא אֶתֵּן לְךָ מֵאַרְצוֹ יְרֻשָּׁה כִּי לִבְנֵי לוֹט נָתַתִּי אֶת עָר יְרֻשָּׁה: דברים ב ט
14. צִידֹנִים יִקְרְאוּ לְחֶרְמוֹן שִׂרְיֹן וְהָאֱמֹרִי יִקְרְאוּ לוֹ שְׂנִיר: דברים ג ט
15. וְאֶת הָעָם הֶעֱבִיר אֹתוֹ לֶעָרִים מִקְצֵה גְבוּל מִצְרַיִם וְעַד קָצֵהוּ: בראשית מז כא
16. וְאֶת אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן הָעוֹף לֹא יֵאָכְלוּ שֶׁקֶץ הֵם אֶת הַנֶּשֶׁר וְאֶת הַפֶּרֶס וְאֵת הָעָזְנִיָּה: ויקרא יא יג

* * *

אמרה ירח. בלשון תורה לשון זכר הוא דכתיב (יהושע י פי"ג) וירח עמד: **וכי** משה קניגי היה **או** בליסטרי היה. שהיה יודע להכיר השסועה וא"ת והא אמרינן בהמפלת (נדה כד.) דשסועה בלא מבהמה טהורה וליכא מאן דפליג ואם כן יכול להיות שבהמה טהורה היה לו למשה וילדה לו שסועה ולא אצטריך למהוי קניגי וי"ל דשמא שסועה אינה בלא אלא מבהמה שאינה מצויה בינינו: **עוים** מתימן באו כו'. ב' מקראות הם בספר יהושע (יג) והכי כתיב חמשת סרני פלשתים העזתי והאשדודי האשקלוני הגתי והעקרוני והעוים והדר כתיב מתימן כל ארץ הכנעני ומערה אשר לצידונים עד אפקה עד גבול האמורי והשתא מפרשה רב והעוים דכתיב בסוף קרא קמא קאי אתימן דבראש קרא דבתריה:

מה

* * *

לר' חנינא בר פפא מהו כיון דלא כתב בהו למינהו לא מיחייב או דילמא כיון דהסכים אידיהו כמאן דכתיב בהו למינהו דמיא תיקו: רבי שמעון בן פזי רמי כתיב [1]ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים וכתיב את המאור הגדול ואת המאור הקטן אמרה ירח לפני הקב"ה רבש"ע אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד אמר לה לכי ומעטי את עצמך אמרה לפניו רבש"ע [א] הואיל ואמרתי לפניך דבר הגון אמעיט את עצמי אמר לה לכי ומשול ביום ובלילה אמרה ליה מאי רבותיה [ב]דשרגא בטיהרא מאי אהני אמר לה זיל לימנו בך ישראל ימים ושנים אמרה ליה יומא נמי אי אפשר דלא מנו ביה תקופותא דכתיב [2]והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים זיל ליקרו צדיקי בשמיך [3]יעקב הקטן שמואל הקטן [4]דוד הקטן חזייה דלא קא מיתבא דעתה אמר הקב"ה הביאו כפרה עלי שמיעטתי את הירח והיינו [ג]דאמר ר"ש בן לקיש מה נשתנה שעיר של ראש חדש שנאמר בו [5]לה' אמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה על שמיעטתי את הירח רב אסי רמי כתיב [6]ותוצא הארץ דשא בתלת בשבתא וכתיב [7]וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ במעלי שבתא מלמד שיצאו דשאים ועמדו על פתח קרקע עד שבא אדם הראשון ובקש עליהם רחמים וירדו גשמים וצמחו ללמדך [ד]שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים [ה]רב נחמן בר פפא הויא ליה ההיא גינתא שדי ביה ביזרני ולא צמח בעא רחמי אתא מיטרא וצמח אמר היינו דרב אסי: [ו]אמר רב חנן בר רבא [8]השסועה בריה בפני עצמה היא שיש לה שני גבין ושני שדראות וכי משה רבינו קניגי היה או בליסטרי היה מכאן תשובה לאומר אין תורה מן השמים א"ל רב חסדא לרב תחליפא בר אבינא זיל כתוב קניגי ובליסטרי באגדתיך ופרשה [9](ואת) חמשת סרני פלשתים העזתי והאשדודי האשקלוני הגתי והעקרוני והעוים אמר חמשה וחשיב שיתא אמר ר' יונתן [ז]ארונקי שלהן חמשה א"ל רב חסדא לר' תחליפא בר אבינא כתוב ארונקי באגדתיך ופרשה ופליגא דרב דאמר רב עוים מתימן באו תניא נמי הכי עוים מתימן באו ולמה נקרא שמן עוים שעיוותו את מקומן ד"א עוים שאיוו לאלהות הרבה ד"א עוים שכל הרואה אותם אוחזתו [ח]עוית א"ר יוסף ואית להו שיתסרי דרי שיני לכל חד וחד אמר ר"ש בן לקיש הרבה מקראות שראויין לשרוף[ט] והן הן גופי תורה [10]והעוים היושבים בחצרים עד עזה מאי נפקא לן מינה מדאשבעיה אבימלך לאברהם [11]אם תשקור לי ולניני ולנכדי אמר הקב"ה ליתו כפתורים ליפקו מעוים דהיינו פלשתים וליתו ישראל ליפקו מכפתורים כיוצא בדבר אתה אומר [12]כי חשבון עיר סיחון מלך האמורי היא והוא נלחם במלך מואב וגו' מאי נפקא מינה דאמר להו הקב"ה לישראל [13]אל תצר את מואב אמר הקב"ה ליתי סיחון ליפוק ממואב וליתו ישראל וליפקו מסיחון והיינו [י]דאמר רב פפא עמון ומואב טיהרו בסיחון [14]צידונים יקראו לחרמון שריון תנא שניר ושריון מהרי ארץ ישראל מלמד שכל אחד ואחד מאומות העולם הלך ובנה לו כרך גדול לעצמו והעלה לו על שם הרי ארץ ישראל ללמדך שאפילו הרי ארץ ישראל חביבין על האומות העולם כיוצא בו [15]ואת העם העביר אותו לערים מאי נפקא מינה דלא ליקרו לאחיו גלוותא: סימני העוף לא נאמרו: ולא והתניא [16]נשר

מה

* * *

לר' חנינא בר פפא. דאמר מדעתן יצאו דשאים למיניהם ולא נצטוו על כן: **מהו.** להרכיב זה בזה: **אידיהו.** הקב"ה הסכים על ידם: **כתיב הגדולים.** דמשמע שניהם גדולים וכתיב הקטן: **לך ומשול ביום ובלילה.** נחמה היא: **שרגא בטיהרא.** נר בצהרים אינו מאיר: **יומא.** חמה: **תקופות.** נמנין לחמה ועל התקופה מעברין את השנה בסנהדרין (דף יא:): **יעקב הקטן**[ב]. מי יקום יעקב כי קטן הוא (עמוס ז): **דוד הקטן.** מקרא הוא בשמואל (א יז): בכולהו רגלים כתיב (במדבר כח) ושעיר חטאת אחד ולא כתיב בהו לה': **טרם יהיה בארץ.** עדיין לא היה בארץ: **ועמדו על פתח קרקע.** מתאוים למי גשמים כדכתיב (בראשית ב) כי לא המטיר עד שנברא אדם בששי: **ביזרני.** זרעים: **היינו דרב אסי.** שהקדוש ב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים: **שיש לה שני גבין.** ולכך נקראת שסועה תאומה: **וכי משה רבינו קניגי היה.** צד חיות בקניגון: **או בליסטרי.** מורה בקשת לחיות ובלע"ז בליסטדי"ר. ומנין היה בקי בחיות הללו שאין אדם בקי בהם: **כתוב קניגי ובליסטרי.** אגדה זה כתוב שיש בה תיבות יפין ולשון לע: **ופרשה.** מאי קניגי ובליסטרי באגדתיך. ומשום דנקט כתוב באגדתיך נקט נמי להאי קרא דסרני פלשתים: **ארונקי שלהם.** חשובים שלהם ה': **מתימן.** בן אליפז בן עשו באו ואיוו לאלהי פלשתים ויצאו ממקומם ובאו לגור ביניהם ולהכי לא חשיב ששה סרני פלשתים: **שעיוו את מקומן.** יצאו משם ונתעוו[ג] שחרב: **עוית.** רתת וחלחלה בלע"ז קרנפ"א: **שיתסר דרי שיני.** שורות של שינים: **הרבה מקראות.** יש שדומה לקוראיהן שהן ראוין לישרף שלא היה לו לכותבם שאין להם צורך בתורה וגנאי הוא לאמרן עם הקדושה: **והן הן גופי תורה.** טעמים גדולים תלויין בהם. והשתא קא חשיב ואזיל להו עד סוף שמעתא: **מצרים עד עזה.** ארץ ישראל: **מאי נפקא לן מינה.** אי לאו מקומן של אלו היה אלא מקום אחרים ואלו גרשום: **ולניני ולנכדי.** ועדיין לא עברו הדורות: **כפתורים.** לאו מפלשתים ניהו: **ליתו וליפקו.** ארעא מפלשתים וליתו ישראל וליפקו מינייהו. וקסבר ר"ש לקיש עוים מפלשתים היו ולמאן דאמר מתימן היו להן מילתא נמי אצטריך משום דאזהרינהו שלא להתגרות בבני עשו אמר רחמנא ליתו כפתורים וליפקו מעוים וניתו ישראל וניפקו מינייהו. ושאר מקראות הדומין לזה באלה הדברים [ג] כגון ובשעיר ישבו החורים ובמואבים ובעמונים כתיב (שם) רפאים ישבו בה כולהו טעמא אית בהו דכולהו כתיב ארץ רפאים תחשב לפי שנאמר לאברהם אבינו בין הבתרים לזרעך נתתי וגו' (בראשית טו) וקחשיב ואת הרפאים וכשיצאו ממצרים ועברו דרך הר שעיר ועמון ומואב שנקראו בכלל ארץ רפאים היה עולה על דעתם להתגרות בהם כסבורים זו היא שניתנה לאברהם ומנעם הקדוש ברוך הוא ואמר להם ארץ רפאים ודאי [ד]נחשבת שהרפאים ישבו בה מקדם אבל לא זו היא שנתתי לאברהם אלא לאלו נתתיה שגרשום משם וישבו תחתיהם בשכר אברהם שיצאו בני עשו הימנו ולוט היה קרוב לאברהם וכשהגיעו לחבל ארגוב כתיב (דברים ג) ההוא יקרא ארץ רפאים זו היא שנתתי לאביכם: **והוא נלחם במלך מואב.** למה לי לאשמועינן אלא משום דכתיב אל תצר את מואב וגו': **והיינו דאמר רב פפא.** במסכת גיטין (דף לח.): **עמון ומואב טהרו בסיחון.** ע"י סיחון טהרו ארצם לישראל במואב כתיב (במדבר כא) והוא נלחם וגו' ובעמון מפורש בנחלת בני גד בספר יהושע (יג) ויהי להם הגבול יעזר וכל ארץ[ה] הגלעד וחצי ארץ בני עמון וקא חשיב ואזיל וכתיב בסיפיה יתר ממלכות סיחון אלמא סיחון כבש לארץ בני עמון ועוד מצינו במלך בני עמון שאמר למלאכי יפתח[ו] כי לקח ישראל את ארצי מארנון ועד היבוק אלמא ארץ בני עמון הוא והם מסיחון כבשוה דכתיב בו[ז] ויירשו את ארצו מארנון ועד היבוק אבל מהנשאר בידם לא לקחו כלום: **צידונים יקראו וגו'.** ל"ל: **הנה שניר ושריון הרי ארץ ישראל הן.** וחרמון קרוב לצידונים ולאמורי ובנו עליו כרכים זה קרא לו שריון וזה קרא לו שניר: **העביר אותו לערים.** מאי אשמועינן: **כי היכי דלא ליקרו.** מצרים לאחיו לאחר זמן גולים בני גולים לכך הגלם:

נשר

* * *

מסורת הש"ס

א) [שבת סג.], ב) שבועות ט., ג) [יבמות סד.], ד) [גי' הערוך רב חנינא בר רב פפא ערך כור א'], ה) נדה כד. ע"ש, ו) [גי' הערוך אדנקי ופי' אדונים וכתב עליו המוסף בנוסחאות דידן גרסינן ארונקי], ז) [בפי' דברים ב' פכ"ג כתב הרשב"ם עוית פי' חולי ששמו כן וכ"פ רש"י בישעיה כא ג], ח) [בס"א נוסף: בספרי מינים], ט) גיטין לח., סנהדרין לד., י) [צ"ל ערי], כ) [שופטים יא], ל) [שם].

* * *

לעזי רש"י

בלישטדי"ר [בירשידו"ר]. קשת.

קרנפ"א. עוית. התכווצות שרירים.

* * *

מוסף רש"י

יהא כפרה. להפיס דעתה של לבנה (שבועות ט.). **עד שבא אדם הראשון.** וידע שהם צורך לעולם (בראשית ב ה). **השסועה.** דתמנא אסריה דכתיב (דברים יד) את זה לא תאכלו וגו' השסועה (נדה כד.). **קניגי.** קיניגון, צידת חיה ע"י כלבים, דוגמתו וכי משה קניגי היה (ע"ז יח:). **עוית.** חולי הוא הקרוי עוית בלשון חכמים (ישעיה כא ג). **עמון ומואב טהרו בסיחון.** דכתיב אל תצר את מואב, וכן בבני עמון אל תצורם, וכתיב כי חשבון עיר סיחון וגו', אלמא טיהר מואב בסיחון, ובני עמון אשכחן ביפתח שאמרו לו מלאכי בני עמון כי לקח ישראל את ארצי בעלותו ממצרים מארנון ועד היבוק, ואשכחן כשכבשו את ארץ סיחון ויירש את ארצו מארנון ועד יבוק וגו' אלמא מבני עמון כבשה והדור ישראל וכבשו מיניה וטהרה להם על ידו (גיטין לח.). **דלא ליקרו לאחיו גלוותא.** לא הוצרך הכתוב לכתוב זאת אלא להודיעך שבחו של יוסף, שנתכוון להסיר חרפה מעל אחיו שלא יהיו קורין אותם גולים (בראשית מז כא).

* * *

שיטה מקובצת

א] רבש"ע מפני שאמרתי: ב] יעקב הקטן דכתיב: ג] יצאו משם ונתעוו מקומן שחרב: ד] ארץ רפאים ודאי היתה נחשבת:

* * *

רבינו גרשום

דעתן נבראו: שר העולם אמרו. ממונה על העולם אמרו: שהן גיבורין בפירות. כלומר ויכולין לצאת מהן כל מיני פירות בעץ אחד אמר הב"ה למינהו: וכתיב וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ במעלי שבתא. כלומר ששינו ועשב עדיין לא היה בארץ: ביזרני. זרעים: קניגי או בלסטרי היה. צייד או רובה קשת: מכאן תשובה לאומרים אין תורה מן השמים. כלומר שמשה לא היה לא קניגי ולא בלסטרי וידע עם של אותה בריה ברוח הקדש: זיל כתוב קניגי באגדתיך. כלומר טעם דרב חנן בר רבא ופרשה: פתח חמשה וחשיב שיתא. כלומר עוים הם הששי: א"ר יוחנן אינדוקי שלהם חמשה. חשובים הששי אינם חשובים. העוים היושבים כו' וירשום וישבו תחתם כלומ' כפתורים הורישום וישבו תחתם הא למדת שאומה שעלה הן: ופליגא דרב דאמר רב עוים מתימן באו. והם הורישו כפתורי' ממקומן: א) ודאי שקרא הכי וירשום וישבו תחתם עוים הורישו לכפתורים וישבו תחתם: אוחזתו עוית. חולי (בספרי מירס. מין הוא ושמו מירס): דעוים היינו פלשתים. כלומר דמצינו דפלשתים היו יושבים בעזה שכן מצינו ושמשון שנאמר וילך שמשון עזתה ויאהב אשה בנחל שורק: עמון ומואב טיהרו בסיחון. כלומר מעיקרא כשהיה המלכות ביד בני עמון ומואב היה אסור לישראל לצור עליהם כדבר טומאה דכתי' אל תצר את מואב וכתיב וקרבת מול בני עמון אל תצורם כיון דאפיקו סיחון מינייהו מיד נטהרו בסיחון שהיה מותרין לישראל כדבר טהרה: כיוצא בו ואת העם העביר אותו לערים. כלומר אמרנו לעיל הרבה מקראות יש שהן דומין ש"אוין לישרף כו'. הפסוק הזה דומה כמה שאינו צריך ליכתב ויש צריכות גדול ליכתב: דלא ליקרו ליה לאחווה גלוותא בני גלותא. (כלומר)

א) נראה דצ"ל ופי' דקרא הכי וכו'.